

Archeologisch vooronderzoek
Koning Albertstraat (Zonnebeke)

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteur: Dieter Demey & Wouter Van Goidsenhoven

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen

D/2013/12.814/32

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, 2013

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUD

Inhoud.....	3
1. Inleiding	5
1.1. Kader	5
1.2. Onderzoeksopzet en uitgangspunten	5
1.3. Ruimtelijke situering	6
1.3.1. Algemeen	6
1.3.2. Fysische geografie	6
1.4. Archeologische verwachting	8
2. Methode	13
3. Resultaten	15
4. Conclusies en aanbevelingen	19
4.1. Conclusies.....	20
4.2. Aanbevelingen.....	20

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	
Provincie:	West-Vlaanderen
Gemeente:	Zonnebeke
Kadastrale gegevens:	Afdeling 1, Sectie A, 785/7b, 785/4b & 785v.
Projectcode:	ZOAL-13
Vindplaatsnaam:	Koning Albertstraat
Coördinaten projectgebied:	NW: X=52574,6 Y=174754,2 NO: X=52729,5 Y=174853,7 ZO: X= 52597,6 Y=174731,6 ZW: X=52760,0 Y=174818,4
Opp. Projectgebied:	0,83ha
Opp. Onderzocht gebied:	523,66m ²
Opdrachtgever:	Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen
Projectverantwoordelijke: (vergunninghouder):	Dieter Demey Ruben Willaert bvba T: 050/36 28 20 E: info@rubenwillaert.be
Bevoegde overheid:	Agentschap Onroerend Erfgoed S. De Decker Agentschap Onroerend Erfgoed Koning Albert I-laan 1.2 bus 92 8200 Brugge T: 050/ 24 81 81 E: sam.dedecker@rwo.vlaanderen.be
Nr. opgravingsvergunning:	2013/163
Nr. vergunning metaaldetectie:	2013/163(2)
Uitvoering van het veldwerk:	20/01/2014
Beheer en plaats documentatie:	nvt
Beheer en plaats van stalen en vondsten:	nvt
Omschrijving van de onderzoeksopdracht	
Bijzondere voorwaarden:	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Zonnebeke-Koning Albertstraat
Archeologische verwachting:	Cfr. 1.4. Archeologische verwachting
Wetenschappelijke vraagstelling:	Cfr. 1.2. Onderzoeksopzet en uitgangspunten
Aanleiding tot het onderzoek:	Cfr. 1.1. Kader
Eventuele randvoorwaarden:	nvt
Eventuele raadpleging van specialisten	
Omschrijving van de inbreng van specialisten als hun advies werd ingewonnen bij substantiële staalname voor specialistisch onderzoek:	nvt
Omschrijving van de inbreng van specialisten als zij betrokken worden bij de conservatie:	nvt
Omschrijving van de algemene wetenschappelijke advisering door personen die buiten het project stonden:	nvt

1. INLEIDING

1.1. KADER

De Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW) plant de aanleg van een bufferbekken op de percelen gelegen op de hoek van de Koning Albertstraat en de Langemarkstraat te Zonnebeke (West-Vlaanderen).

Omdat deze werken eventueel archeologisch erfgoed kunnen aantasten, is door het agentschap Onroerend Erfgoed (OE) van de Vlaamse Overheid een archeologische terreininventarisatie door middel van proefsleuven aanbevolen.

Het archeologisch onderzoek werd uitgevoerd door het archeologisch projectbureau Ruben Willaert bvba. Het terreinwerk is uitgevoerd op 20/01/2014. Uitwerking en rapportage zijn van start gegaan op 21/01/2014.

De terreininventarisatie en de uitwerking van de onderzoeksresultaten zijn uitgevoerd door Dieter Demey (archeoloog en projectverantwoordelijke), Wouter Van Goidsenhoven (archeoloog) en Annelies De Roek (archeoloog). Het kraanwerk is uitgevoerd door de firma Verbeke nv uit Poperinge. Het archeologisch onderzoek vond plaats onder toezicht van Sam De Decker (Vlaamse Overheid, Agentschap Onroerend Erfgoed, OE). Het project werd wetenschappelijk opgevolgd door intergemeentelijk archeoloog Jan Decorte (Archeo7).

1.2. ONDERZOEKSOPZET EN UITGANGSPUNTEN

Doel van een archeologische terreininventarisatie is het maken van een archeologische evaluatie van de projectlocatie, m.a.w. inzicht krijgen in de verspreiding, de densiteit, de aard en de chronologische waarde van de eventuele archeologische sporen op het terrein.

Uitgangspunten voor het onderzoek vormden de bijzondere voorwaarden opgenomen in de vergunning voor uitvoering van een archeologische prospectie met ingreep in de bodem 2013/163.

Onderzoeksvragen

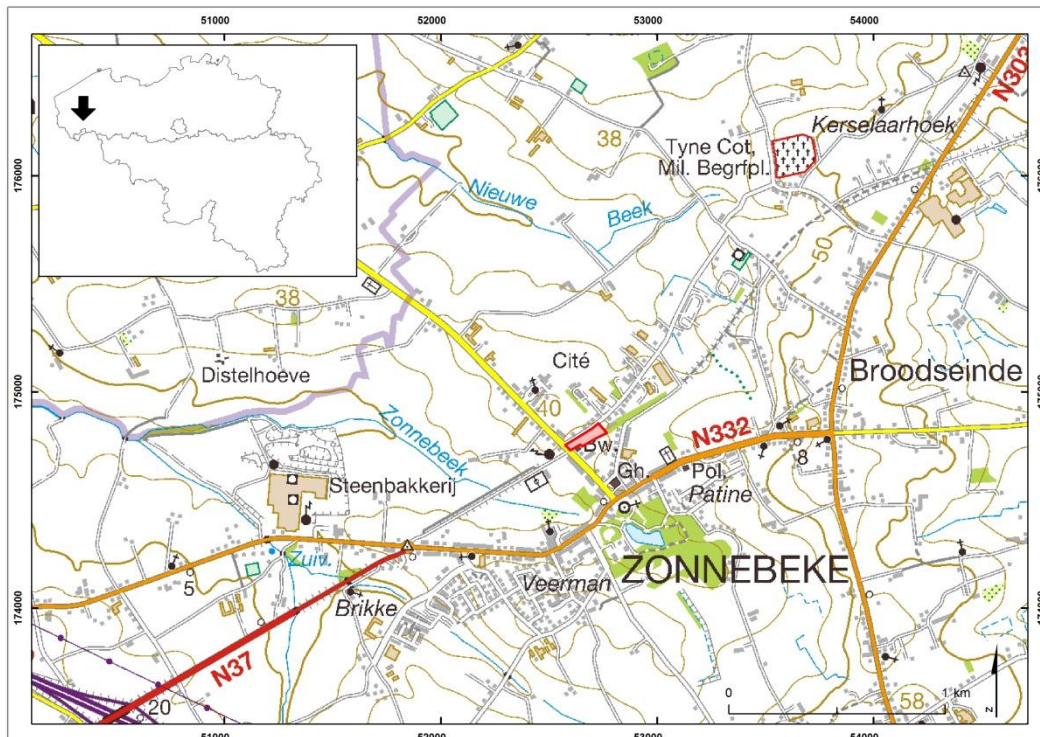
- Zijn er archeologische sporen die dateren van voor de Eerste Wereldoorlog en voor de aanleg van de spoorweg? Zo ja, wat is de aard, datering en bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes
- Wat is de gaafheid van de archeologische sporen en wat was de impact van zowel de realisatie van de spoorweg als van de oorlogsgebeurtenissen?
- Wat is de archeologische waarde of het archeologisch potentieel van deze sporen?
- Bevinden zich sporen uit de Eerste Wereldoorlog op het terrein? Zo ja, wat is de dichtheid en de gaafheid?
- Betreft het sporen van structuren of gaat het enkel om losse materialen en verstoringen zoals inslagputten?
- Hoe verhouden de sporen zich ten opzichte van de spoorweg?
- Kunnen de aangetroffen sporen gerelateerd worden aan historische kaarten of luchtfoto's uit de oorlog?
- Wat is de archeologische waarde van sporen uit de Eerste Wereldoorlog?
- De proefsleuven sonderen slechts een beperkt gedeelte van het terrein. Kan een inschatting gemaakt worden van de aanwezige oorlogssporen op het terrein, een combinatie van archeologische waarnemingen en historische data?

-Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

1.3. RUIMTELIJKE SITUERING

1.3.1. ALGEMEEN

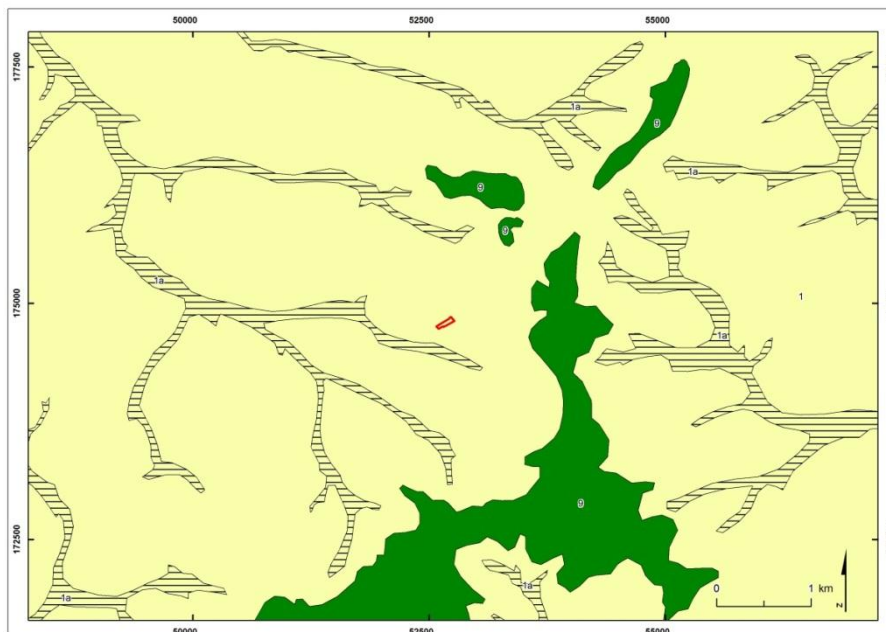
Zonnebeke is gelegen in het zuidwesten van de provincie West-Vlaanderen, ten noordoosten van de stad Ieper. Het te onderzoeken terrein wordt in het noorden begrenst door de Koning Albertstraat, in het westen door de Langemarkstraat en ten zuiden door het oud station van Zonnebeke. Het grootste deel van het projectgebied valt samen met de oude spoorwegverbinding van Ieper naar Roeselare (spoorlijn 64). Kadastraal is de projectlocatie gekend als percelen 785/7b, 785/4b & 785v (Gemeente Zonnebeke, Afdeling 1, Sectie A). De oppervlakte van het projectgebied bedraagt ongeveer 0,8ha.

Figuur 1. Situering van het projectgebied op de topografische kaart

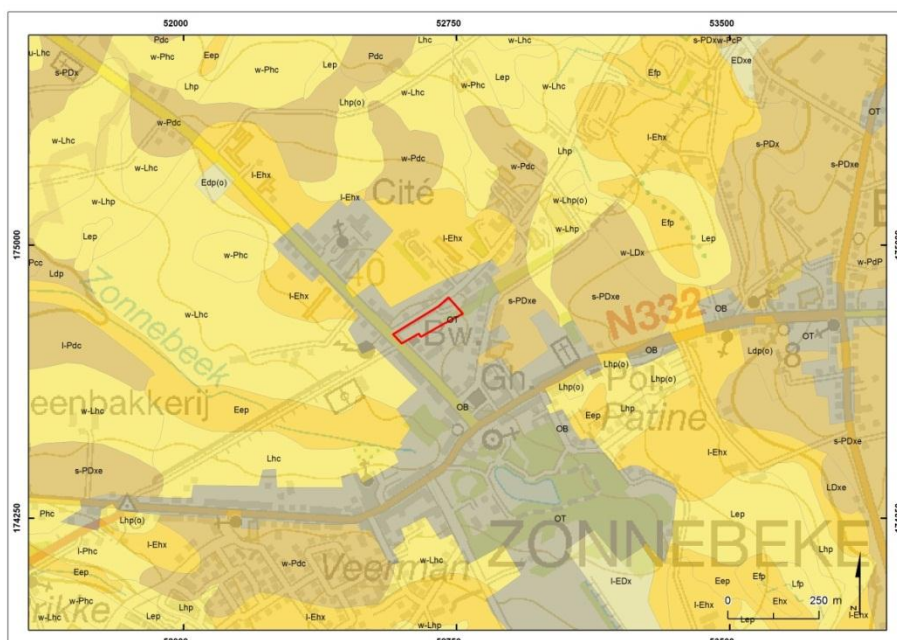
1.3.2. FYSISCH GEORGRAFIE

De quartairgeologische kaart van Vlaanderen (schaal 1/20000), geeft ter hoogte van de projectlocatie een profielopbouw weer van eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat Pleistoceen) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (code ELPw en/of HQ). Ten oosten van het projectgebied wordt een profielopbouw weergegeven van eolische afzettingen van het Weichseliaan en/of hellingsafzettingen van het Quartair op fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (code FLPw). Op bepaalde plaatsen dagzoomt het tertiaire kleisubstraat.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op de Quartairegeologische kaart (schaal 1/20000)

De bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1/20000) geeft op de planlocatie een bodem aan die bebouwd (code OB) of vergraven (OT) is. Ten noorden van het projectgebied is een bodemopbouw weergegeven die bestaat uit sterk gleyige kleigronden met niet bepaalde profielontwikkeling (code I-Ehx). Ten oosten van het projectgebied bestaat de bodem uit sterk gleyige zandleemgrond met sterk gevlekte textuur B horizont (code w-Lhc). Ten westen van het projectgebied bestaat de bodem uit matig natte licht zandleemgronden met niet bepaalde profielontwikkeling (code s-PDxe).¹

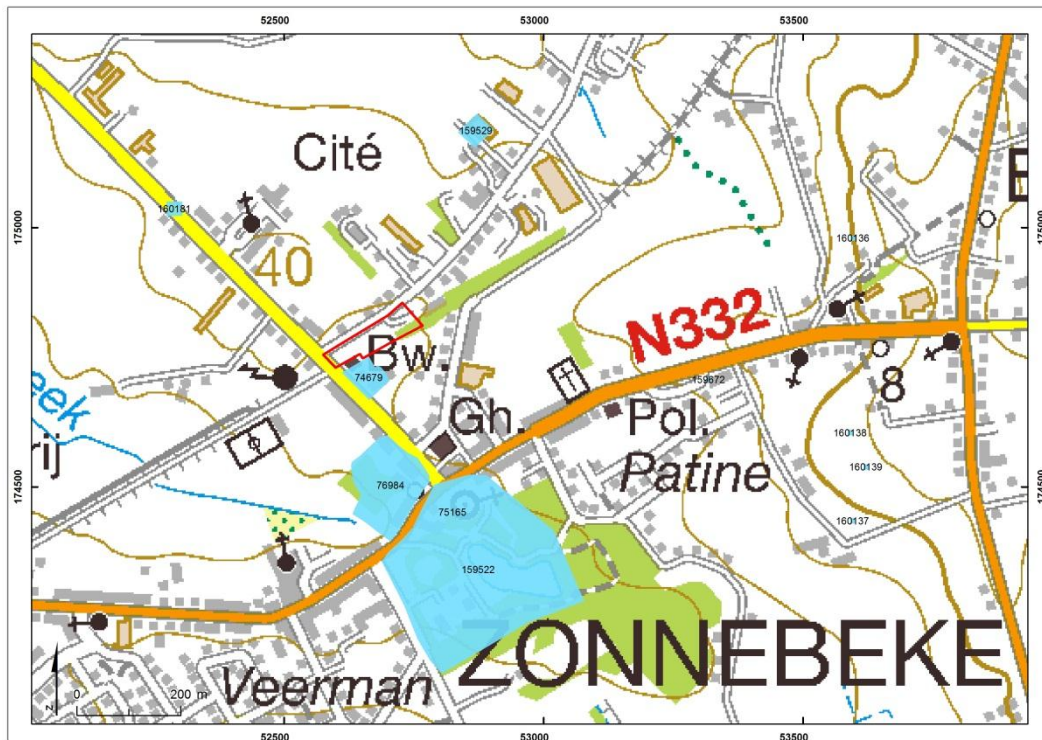

Figuur 3. Situering van het projectgebied op de bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1/20000)

¹ www.agiv.be

1.4. ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) geeft net ten zuidwesten van de projectlocatie een gekende site met walgracht aan met een datering in de late middeleeuwen².

Figuur 4. Situering van het projectgebied ten opzichte van de gekende archeologische vindplaatsen

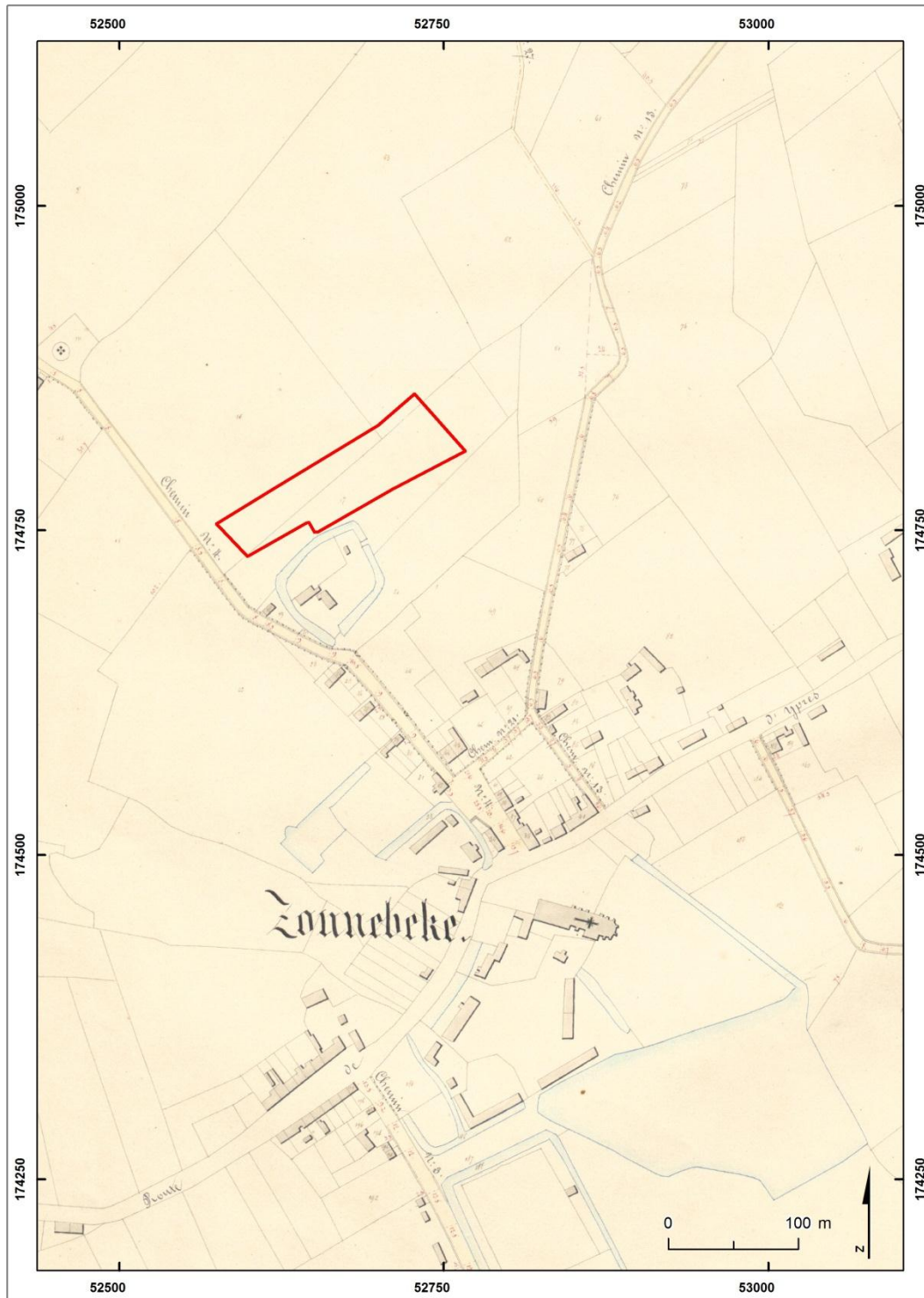
Ook op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, evenals de Atlas der Buurtwegen is de site met walgracht weergegeven ten zuidwesten van het projectgebied.

Deze site werd gesloopt in het kader van de aanleg van de spoorweginfrastructuur. De walgrachten werden gedempt en op de vrijgekomen gronden werd het stationsgebouw gerealiseerd.

² Centraal Archeologische Inventaris, <http://cai.erfgoed.net>

Figuur 5. situering van het projectgebied op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden

Figuur 6. situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen

Teneinde de archeologische waarde in te schatten van het projectgebied met betrekking tot de Eerste Wereldoorlog werd een historisch onderzoek uitgevoerd door de firma Bom.be (zie digitale bijlage). Dit historisch onderzoek is hoofdzakelijk gebaseerd op loopgraafkaarten en luchtfoto's.

Hieruit blijkt dat de spoorweg en de omgeving, gelegen in het Duitse hinterland, een cruciale rol speelden in de derde slag om Ieper in het najaar van 1917. De spoorwegbedding loopt immers dwars door het front en leidt recht van Ieper naar Passendale.

Luchtfoto's tonen aan dat het gebied tot in het najaar van 1917 sporadisch onder vuur werd genomen door de Britse artillerie, hierdoor is een deel van de omliggende bebouwing reeds vernield. Loopgraven of andere defensieve elementen kunnen niet aangetoond worden.

Figuur 7. Luchtfoto van het projectgebied uit juli 1917

Hierin komt echter verandering vanaf 31 juli 1917 wanneer het projectgebied betrokken raakt in de slag om de Pilkem-heuvelrug en ongeziene Britse artilleriebeschietingen de omgeving herschapen tot een woestenij. Luchtfoto's uit januari 1918 en september 1918 geven weer dat de spoorweginfrastructuur volledig weggevaagd is. De afmetingen van de bomkraters wijzen op het gebruik van zeer grote kalibers (groter dan 25cm).

Figuur 8. Luchtfoto van het projectgebied uit september 1918

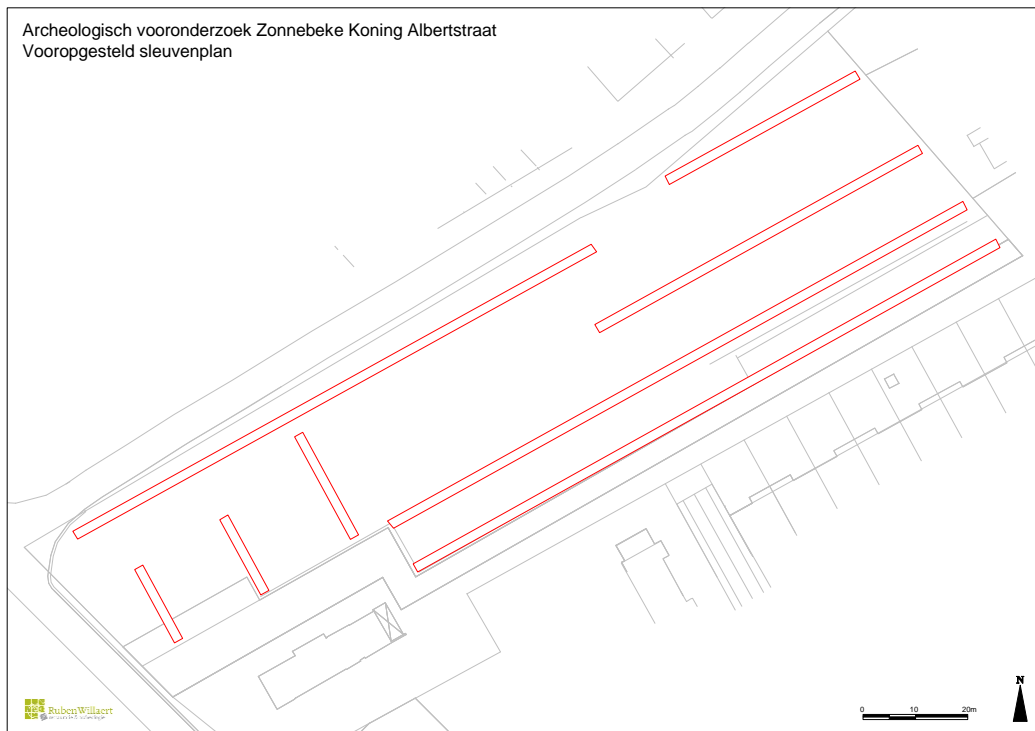
Deze intensieve beschietingen hebben natuurlijk een impact op de archeologische waarnemingen op het terrein. Verwacht wordt dat de bodem in zeer grote mate verstoord is³.

³ DE DECKER C., 2013, Beknopt historisch onderzoek Zonnebeke-Koning Albertstraat, pp.18

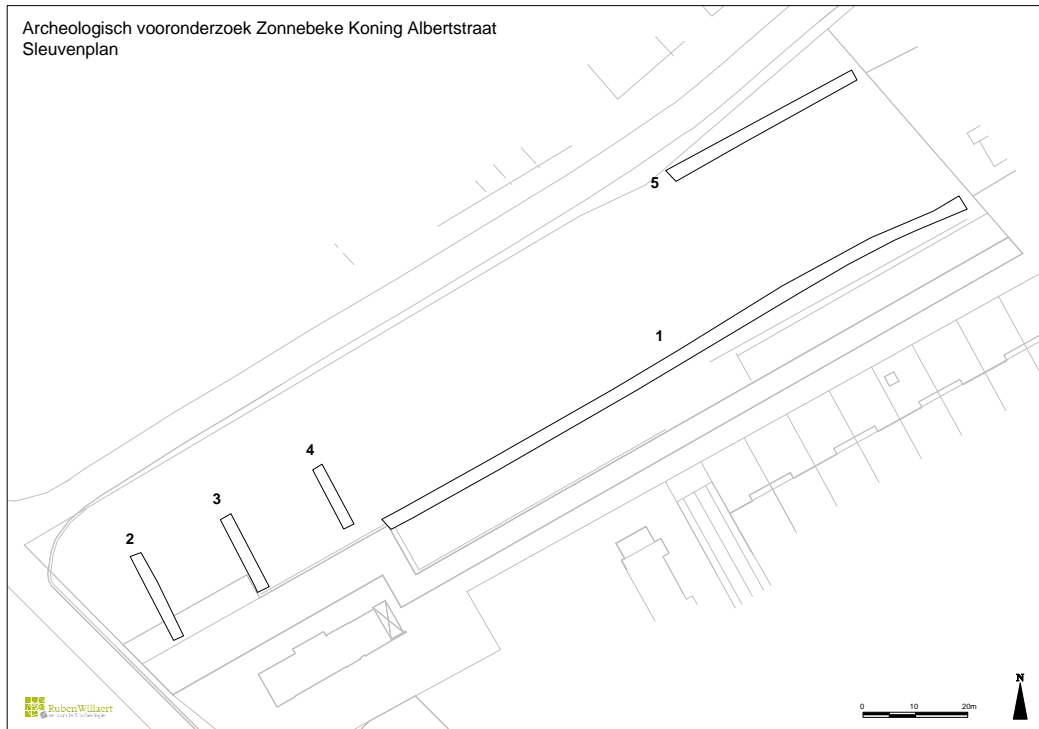
2. METHODE

2.1. ALGEMEEN

Het archeologisch potentieel van de projectlocatie werd in kaart gebracht door middel van proefsleuven met variabele tussenafstand, conform het goedgekeurde sleuvenplan.

In totaal werden 5 van de 8 geplande sleuven aangelegd. Aangezien duidelijk werd dat reeds een gedegen antwoord geformuleerd kon worden op de onderzoeksvragen is na overleg met de wetenschappelijke begeleiding (d.d. 20/01/2014), Onroerend Erfgoed (communicatie d.d. 21/01/2014) en de opdrachtgever (communicatie d.d. 22/01/2014) beslist af te zien van verder onderzoek. Hierdoor dienden de 3 resterende proefsleuven niet meer aangelegd te worden. De gerealiseerde proefsleuven hebben een gemiddelde breedte van 2m. De totale oppervlakte die werd geïnventariseerd bedraagt 523,66m².

2.2. AANLEG EN REGISTRATIE VAN DE PROEFSLEUVEN

De proefsleuven werden aangelegd met behulp van een kraan met platte kraanbak. Tijdens de inventarisatie werd één werkvlak aangelegd, de diepte hiervan varieert tussen 1,6 en 2m t.o.v. het huidige maaiveld, in functie van de leesbaarheid van de moederbodem.

Tijdens de terreininventarisatie werd de bodemopbouw bestudeerd door middel van 6 profielkolommen. Hierbij werd telkens ongeveer 1m opgeschoond en gefotografeerd, deze bodemprofielen hebben een gemiddelde diepte van 60cm in de moederbodem.

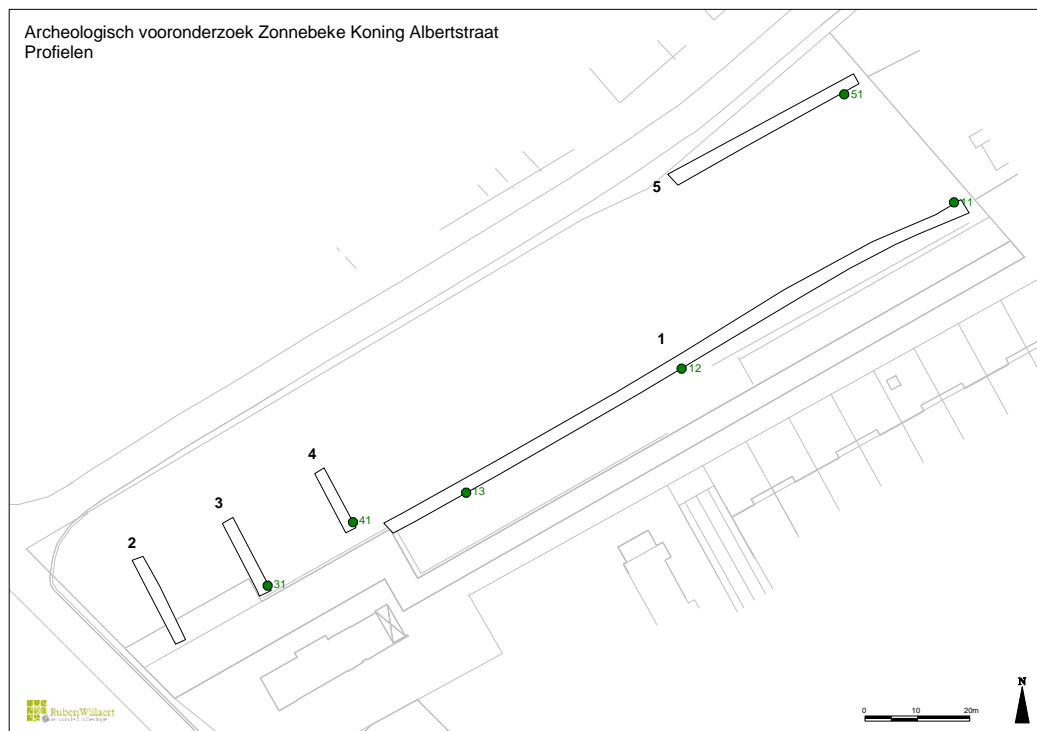
De sporen werden voorzien van een tweeledig nummer waarbij het eerste verwijst naar het sleufnummer en het tweede naar het spoor binnen de sleuf. Per sleuf werden de sporen olopend genummerd. Vondsten werden handmatig ingezameld en voorzien van een vondstnummer.

De sleuven, sporen, profielen en vondsten werden ingemeten met behulp van een Robotic Total Station.

3. RESULTATEN

3.1. BODEMKUNDIG

De bodemopbouw van de projectlocatie is bestudeerd door middel van 6 profielkolommen.

De bodemkundige vaststellingen op het terrein zijn in principe conform de bodemkaart. Het terrein is in grote mate vergraven en verstoord.

In de proefsleuven werd duidelijk dat het bodemprofiel in grote mate afgetopt is, vermoedelijk is ongeveer 80cm van het oorspronkelijke maaiveld verdwenen. Van het oorspronkelijke (zand)leemsubstraat was geen restant meer te herkennen. Het archeologisch leesbare niveau, bestaand uit tertiaire blauwe klei werd waargenomen op een diepte van 1,6 tot 2m onder het huidige maaiveld. Dit leesbare niveau was eveneens omgewoeld door de intensieve artilleriebeschietingen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Net boven deze tertiaire klei werd een dik grindpakket (soms tot 0,5m dik) waargenomen. Hoogstwaarschijnlijk is dit na de oorlog aangevoerd teneinde het terrein terug geschikt te maken voor de aanleg van de naoorlogse spoorweginfrastructuur. Boven dit grindpakket bestond de bodem uit opgevoerde grond, rijk aan recent bouwpuin en afval. Tevens moet opgemerkt worden dat de grond zeer waarschijnlijk vervuild is met benzeen of een ander oliederivaat.

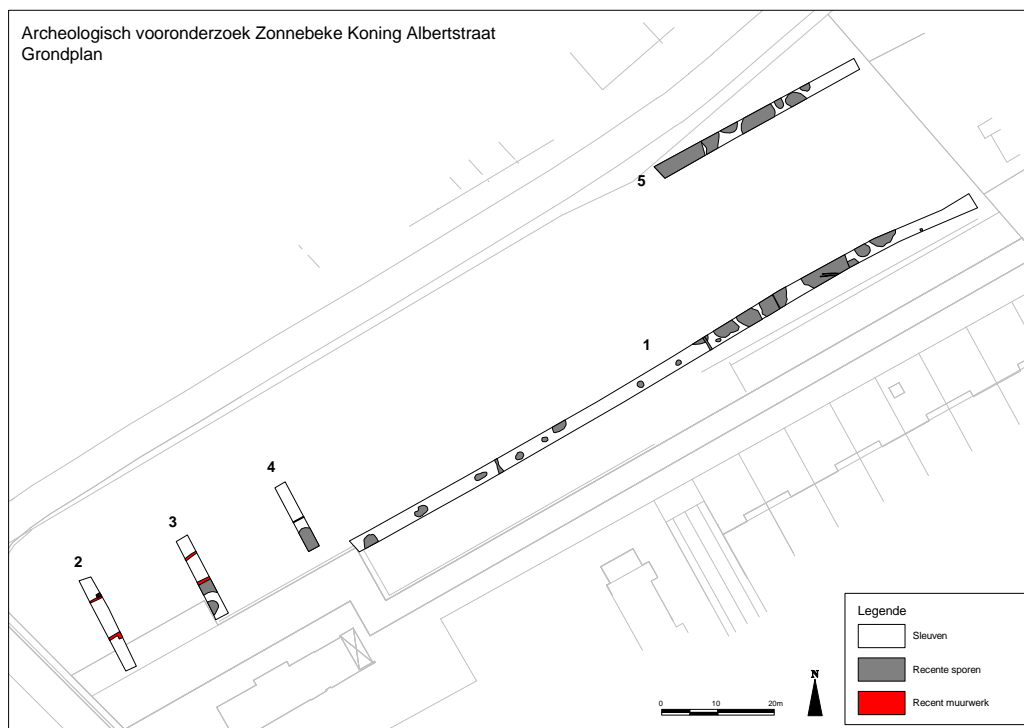
Figuur 9. Profielopname in sleuf 1

Figuur 10. profielopname in sleuf 5

3.2. ARCHEOLOGISCH

Tijdens de terreininventarisatie van de percelen gelegen aan het oud station van Zonnebeke werden geen relevante archeologische sporen waargenomen.

Er werden geen sporen herkend die dateren van voor de Eerste Wereldoorlog. Archeologische indicatoren van de site met walgracht konden niet waargenomen worden.

Op het vlak van Eerste Wereldoorlog werden eveneens geen relevante sporen waargenomen. De toenmalige spoorweginfrastructuur is volledig vernield door de Britse artilleriegranaten. De enig grondvaste sporen uit de periode 1914-1918 zijn inslagkraters. Deze bomkraters tekenen zich af net onder het dikke grindpakket. In deze kraters werden nog enkele houten dwarsliggers waargenomen, de enige getuigen van de toenmalige spoorweg.

Resten van defensieve elementen zoals loopgraven of versterkte posten werden niet aangetroffen.

Figuur 11. Bomkrater(s) in sleuf 1

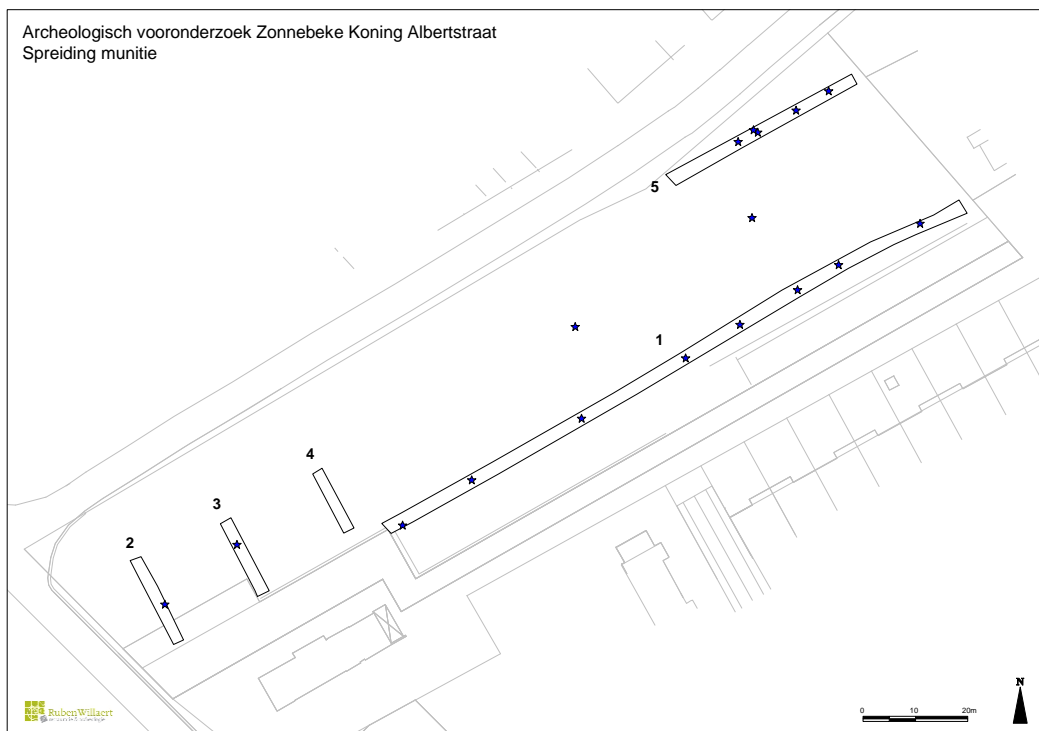

Figuur 12. houten dwarsliggers in de vulling van een inslagkrater

Verspreid over de verschillende bodempakketten werd oorlogsmunitie aangetroffen. Het betreft voornamelijk resten van ontplofte Britse artilleriegranaten (lege potten en ontstekers) maar er werd ook Duitse grootkalibermunitie gerecupereerd (o.a. een ontplofte 150mm granaat). Eveneens werd klein explosief materiaal zoals handgranaten en mortiergranaten gerecupereerd.

Figuur 13. Selectie van aangetroffen munitie. Links: lege pot van een Britse 18-pounder artilleriegranaat, Centraal: Duitse *Taube* mortiergranaat, Rechts: Britse Mills handgranaat.

4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

4.1. CONCLUSIES

De Vlaamse Maatschappij Sociaal Wonen plant de aanleg van een bufferbekken op de percelen gelegen aan de Koning Albertstraat te Zonnebeke. Het archeologisch projectbureau Ruben Willaert bvba heeft op 20/01/2014 het 0,8ha grote terrein geïnventariseerd door middel van proefsleuven.

Doelstelling van het onderzoek was na te gaan of er op de planlocatie archeologische vindplaatsen aanwezig zijn, die aangetast of vernield kunnen worden naar aanleiding van de geplande werkzaamheden.

Bij het proefsleuvenonderzoek zijn geen archeologisch relevante sporen aangetroffen.

4.2. AANBEVELINGEN

Voor de projectlocatie Zonnebeke-Koning Albertstraat wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen. De zeer grote mate van verstoring in combinatie met een afwezigheid van relevante sporen en aanlegvondsten wijzen op een zeer lage archeologische waarde van de projectlocatie, waar verder onderzoek geen bijkomende informatie zal opleveren. Tevens moet er op gewezen worden dat bij verdere werkzaamheden op het terrein mogelijk nog (een aanzienlijke hoeveelheid) oorlogsmunitie aangetroffen zal worden.